

ADATOK A MISKOLCI EVANGÉLIKUS GIMNÁZIUM TÖRTÉNETÉHEZ

HIDEG ÁGNES

Miskolcon a Kis-Hunyad utca 5-ös számú házat az 1750–60-as évek táján emelték. Falai 1790 körül megrepedtek, egy része megsüllyedt, a földém berogyott. Ekkori felújítását Klier Vencel miskolci építőmester tervei alapján végezték. Az épület mai formáját a 19. század végén nyerte el, amikor eklektikus stílusban átalakították. A nagyméretű épület L alaprajzú, zárt sorú beépítésű, egyemeletes. Kapuáthajtója hevederek közötti csehsüvegboltozattal fedett. Udvari homlokzatát külső lépcsőzet és árkád uralja. Ablakai a kapuzathoz hasonlóan szegmensíves, záróköves keretezésűek.¹ E szerény külsejű házban működött 1808–1888-ig az evangélikus gimnázium (1. kép).

1. kép. A gimnázium épülete (a képek a szerző felvételei)

Az evangélikus egyház kezdettől fogva fontos feladatának tartotta iskolák létesítését. Miskolcon az önálló egyházközség megalakulása (1783) előtt is létezett evangélikus

¹ Védett épületek Miskolcon. Miskolc, 2000. 35.

magániskola. Itt grammatikáig,² majd 1783-tól az egyház nyilvános iskolájában syntaxisig tanították a növendékeket.³ Ekkor még külön iskolaépülettel nem rendelkezett az egyházközség, így a tanítói lakás két helyiségében folyt az oktatás, a tanító pedig az eperjesi líceum seniora (a tanulóifjúság képviselője, a rektor és az ifjúság között közvetítő szerepe volt) volt. 1784-től a tanulók száma növekedni kezdett, s az 1786-os közgyűlés már arról határozott, hogy a tanító mellé egy segédtanítót is kell alkalmazni. Ennek 1793-ban eleget is tettek, Nagy János tanítót előléptették rektor-professzorrá, Záborszky Sámuel pedig megválasztották kántor-tanítóvá. Ugyanebben az évben az iskolát alsó és felső tagozatra bontották. Ebből a felső tagozatból alakult ki az algimnázium 1808-ban.⁴ Ekkor Eperjesen kerületi gyűlést, Pesten pedig egyetemes gyűlést tartott az egyház, ahol elfogadták a miskolciak kérelmét, hogy egy kerületi, nemzeti gimnáziumot felállíthassanak. Ezt követően új iskolai rendtartást készítettek, ahol a két tagozatot elemi iskolaként és gimnáziumként említik, s mindkettőre külön szabályzat vonatkozott. A gimnázium részére felállították a szófűzési és szónoklattani osztályt, s ezzel a tanulmányi időt hat évre emelték.⁵ Az 1830-as évek vége felé felvetődött a régi, nagy múlttal rendelkező református gimnáziummal való egyesítés gondolata, de a tervezet több tárgyalás után kudarcba fulladt.

Az iskola működésének első negyedszázada – a reformkor és a szabadságharc dicső korszaka – volt a gimnázium fénykora. A tanulói létszám nagymértékben nőtt, hisz a magyar nyelv művelésére nagy gondot fordítottak, ezért sereglettek ide nemcsak a közeli helyekről, hanem a távolabbi Felvidékről is a diákok. A magyar nyelv fontossága mellett az oktatás általános színvonala is emelkedett. Ehhez hozzájárultak a kitűnő képességű, nagy tanáregyeniségek. Az iskola fénykorának első nagy alakja Dunay Imre volt. Szigorú, fegyelmet tartó, jó eredményeket felmutató tanárként ismerték. A keze alól kikerült tanítványok még felnőttkorukban is emlegették, hogy az ifjúságot katonai kiképzésben részesítette, rezesbandát szervezett fűvös hangszerekből, mely hangszereket később a szabadságharc idején a térparancsnok lefoglalt a Schwechat alá induló honvédsereg zenekara számára. Dunay Imre halála után nemsokára nem kisebb egyéniséget, mint Máday Károlyt sikerült igazgatónak megnyerni.⁶ Neki nagy szerepe volt abban, hogy a 19. század nagy eszméi, a polgári forradalom és a szabadságharc levegője jellemezte a gimnázium életét. Forradalmi magatartására jellemző, hogy 1848-ban a dobogóról buzdította a retoristákat a fegyverfogásra, a syntaxistáknak pedig Czuczor Gergely Riadó című versét adta fel leckének. Ennek a hazafias szellemnek meg is lett a börtje. Máday utóda, Lippay Endre igazgatósága alatt a zaklatások sora következett. Mikulás, a tanterületi igazgató és más központi küldöttek gyakran látogattak be az iskolába, s azt vizsgálták, milyen mértékben használják itt a német nyelvet, és hogy nem tanítanak-e nemzeti költeményeket.⁷ Az iskola ezek után fokozatosan kezdett veszíteni régi fényéből. 1850-ben Magyarországon is életbe lépett az új tanügyi szabályzat, az Entwurf,⁸

² Az akkori rendszer szerint minden osztály két évet jelentett: a grammatisták két évig tanulták a nyelvtani alapismereteket és a syntaxisták további két évig a mondatszerkesztést. Az utolsó két évben került sor a retorika tanítására.

³ Szendrei János: Miskolcz város története, 1800–1910. 4. köt. Miskolc, 1911. 468.

⁴ Szebik Imre–Várhegyi Miklós: A miskolci evangélikus egyházközség története, 1783–1983. Miskolc, 1983. 39–40.

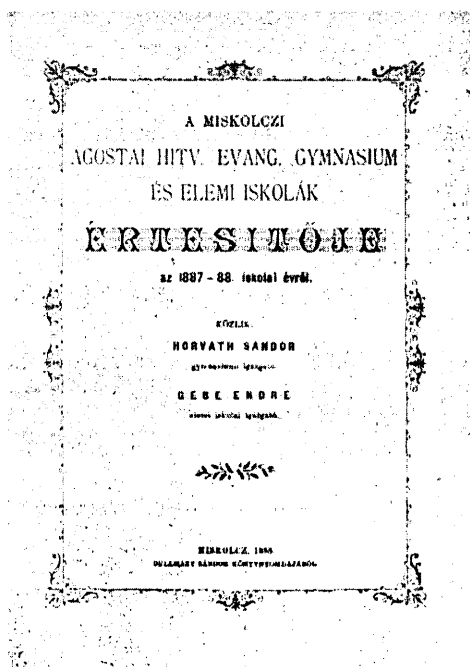
⁵ Miskolc középiskoláinak levéltári dokumentumai. Miskolc, 1989. 34.

⁶ Szebik I.,–Várhegyi M., i. m. 83.

⁷ Fabiny Tibor: Egy elfelejtett iskola nagynevű tanulói. In: Evangélikus Élet, 1965. 43. szám 2.

⁸ Az ausztriai gimnáziumok és reáliskolák szervezetének tervezete. A középfokú oktatás rendjét újjászervező osztrák tanügyi szabályzat szervezeti vonatkozásokban legjelentősebb újítása az addig hatósztályos gimnázium nyolcosztályossá való kibővítése, az érettségi vizsga bevezetése, továbbá a reáliskola létrehozása.

mely az algimnázium számára is legalább hat tanár alkalmazását írta elő. Az evangélikus gimnáziumban viszont ekkor mindössze két rendes tanár tanított, és még két tanári állás szervezésére is csak évekkel később került sor. Ezért a pestkerületi tanhatóság felszólította az iskolát, hogy alakuljon át állami gimnáziummá vagy reáliskolává. Miután az egyház ezt visszautasította, a kormányzat a gimnázium megszüntetéséről rendelkezett. A teljes megsemmisítés elől az egyház úgy tért ki, hogy háromosztályú reáliskolává alakította át az iskolát. 1862-ben négyre emelték a tanárok számát, s így lehetővé vált újra az algimnáziumi státusz visszaállítása. Az 1883:XXX. tc. viszont olyan követelményeket állított mind az alkalmazandó tanárok létszámát, mind képesítését illetően az iskolafenntartó elé, amit az egyház nem tudott teljesíteni.⁹ Így 1888-ban megszűnt Miskolcon az evangélikusok középfokú iskolája. Az iskola ekkor megjelent utolsó 'Értesítője' részletesen beszámolt az eseményekről, s rendelkezett az iskola vagyónáról (2. kép).

2. kép. Értesítő

A 2001–2002-es tanévben az evangélikus egyház újra beindította Miskolcon az evangélikus gimnáziumot.

Ha végignézzük az iskola tanulóinak névsorát, sok ismert névvel találkozhatunk. A legismertebbek közül álljon itt néhány.

HERMAN OTTÓ, a nagy természettudós, aki a szabadságharc előtt került Diósgyőrbe, s 1847-től az evangélikus algimnázium növendéke volt. 1847–49-ben a szókötő, 1849–50-ben pedig a szónokköltészeti osztályt végezte.

Chernelházi Chernel István: Herman Ottó. Bp. 1915. IX–X.

Fabiny Tibor: Egy elfelejtett iskola nagynevű tanulói. In: *Evangélikus Élet*, 1965. 43. sz. 2.

Lambrecht Kálmán: Herman Ottó az utolsó polihisztor élete és kora. Bp. 1920. 8.

Szabó Béla, H.: Herman Ottó élete és munkássága. Miskolc, 1964. 2.

Szabó Béla, H.: Herman Ottó és Lillafüred. Miskolc, 1975. 6, 7.

Szoboszlay Béla: Egy elfelejtett iskola nagyhírű tanulói. In: *Borsodi Szemle*, 1959. 3. évf. 6. sz. 38.

SZEMERE BERTALAN, az 1848–49. évi szabadságharc egyik nagy vezéregyénisége 1824-től 1826-ig ebben az iskolában tanult.

Csorba Sándor: Szemere Bertalan neveltetése és pályakezdése, 1812–1838. Miskolc, 1984. 4.

⁹ Miskolc középiskoláinak levéltári dokumentumai i. m. 35.

- Fabiny Tibor*: Egy elfelejtett iskola nagynevű tanulói. In: *Evangélikus Élet*, 1965. 43. sz. 2.
- Szemere Bertalan és kora 1. Szerk. *Ruszoly József*. Miskolc, 1991.
- Szoboszlai Béla*: Egy elfelejtett iskola nagyhírű tanulói. In: *Borsodi Szemle*, 1959. 3. évf. 6. sz. 38.
- VÁSÁRHELYI PÁL mérnök, Széchenyi István kitűnő munkatársa a Duna- és Tisza-szabályozásnál. Az 1810-es években tanulhatott itt.
- Botár Imre-Károlyi Zsigmond*: Vásárhelyi Pál a Tisza-szabályozás tervezője. Bp. 1970.
- Lévainé Láng Zita*: Vásárhelyi Pál szakmai indíttatásának miskolci vonatkozásai. In: *Vizeink*, 2000. 37. évf. 11–12. sz. 14.
- Vásárhelyi Pál. In: *Vasárnapi Újság*, 1895. 12. sz. 1.
- PULSZKY FERENC, Kossuth Lajos londoni követe, majd a kiegyezés után a Nemzeti Múzeum igazgatója. Ma a Magyar Múzeumi Egyesület az ő nevét viseli. 1826-tól tanult az iskolában.
- Fabiny Tibor*: Egy elfelejtett iskola nagynevű tanulói. In: *Evangélikus Élet*, 1965. 43. sz. 2.
- Pulszky Ferenc*: Életem és korom 1. Bp. 1958. 56–57.
- Szoboszlai Béla*: Egy elfelejtett iskola nagyhírű tanulói. In: *Borsodi Szemle*, 1959. 3. évf. 6. sz. 38.

3. kép. A két Hunfalvy emlékére elhelyezett emléktábla az épület falán

HUNFALVY PÁL, az újkori összehasonlító finnugor nyelvészet egyik megalapítója. 1827-ben a magyar nyelv elsajátítása miatt Miskolcra küldik az evangélikus gimnáziumba. Két évet töltött itt.

Domonkos Péter-Paládi-Kovács Attila: Hunfalvy Pál. Bp. 1986. 9.

Hunfalvy Pál: *Napló, 1848–1849*. Bp. 1986. 7–8.

HUNFALVY JÁNOS, Hunfalvy Pál öccse, a magyar földrajztudomány megalapítója szintén a miskolci gimnáziumban tanult 1834–1838 között. A két Hunfalvy emlékére a volt gimnázium épületén emléktáblát helyeztek el (3. kép).

Magyarok a természettudomány és technika történetében. Főszerk. *Nagy Ferenc*. Jav. bőv. kiadás. Bp. OMIKK, 224.

Szabó József. Hunfalvy János. Bp. 1980.

ORSZÁGH PÁL, a szlovák nép legnagyobb költője. Apja a falusi iskola elvégzése után Miskolcra küldte fiát, hogy megtanuljon magyarul. 1862–1865-ig nagybátyjánál, Országh Pál nőiszabó-mesternél lakott (Széchenyi u.14.).

Fabiny Tibor: Egy elfelejtett iskola nagynevű tanulói. In: *Evangélikus Élet*, 1965. 43. sz. 2.

Sziklay László: Egy emléktábla előtt In: *Borsodi Szemle*, 1964. 8. évf. 6. sz. 30.

Szoboszlay Béla: Adatok Pavel Országh-Hviezdoslav életrajzához. In: *Borsodi Szemle*, 1959. 3. évf. 3. sz. 52.

Szoboszlay Béla: Egy elfelejtett iskola nagyhírű tanulói. In: *Borsodi Szemle*, 1959. 3. évf. 6. sz. 38.

PODMANICZKY FRIGYES író, 1834–1837-ig tanult Miskolcon.

PÁKH ALBERT író, szerkesztő, 1837-től tanult itt.

EGRESSY ÁKOS, Egressy Gábor fia, tanár, író, színész. 1844-től járt az evangélikus gimnáziumba.

SZONTAGH GUSZTÁV kritikus, esztéta, 1824-től járt a gimnáziumba.

LOSONCZY-FARKAS KÁROLY Miskolc volt polgármestere, 1826-től volt tanulója a gimnáziumnak.

MÁDAY KÁROLY tanár, superintendens, 1837-től tanult az iskolában.

IRODALOM

A témához felhasznált és felhasználható irodalom. A közleményben felsorolt neves tanulók bibliográfiája az adott neveknel került felsorolásra.

Oktatásügy, iskolák

Balogh László (szerk.)

1996 1000 éves a magyar iskola. 2. bővített kiadás. Bp. Korona Kiadó Kft.

Báthory Zoltán, Falus Iván (főszerk.)

1997 Pedagógiai lexikon. Bp. Keraban Könyvkiadó

Barkó Endre (szerk.)

1992 Systema rei scholasticae evangelicorum aug. conf. in Hungaria. Bp. OPKM,

Bényei Miklós

1994 Oktatáspolitikai törekvések a reformkori országgyűléseken. Debrecen, Csokonai Kiadó

Fehér Erzsébet

1995 Magyar nyelvű tankönyvek 1777–1848. Bp. OPKM

1995 Az oktatás és nevelés története. 2. kiadás Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó

Kosáry Domokos

1996 Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. 3. kiegészített kiadás. Bp. Akadémiai Kiadó

Mészáros István

1991 Magyar iskolatípusok, 1996–1990. Bp. OPKM

Mészáros István (összeáll.)

1996 A magyar nevelés és iskolatörténet kronológiája. Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó

Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla

1999 Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Bp. Osiris Kiadó

Az evangélikus gimnázium épülete (Kis-Hunyad u. 5.)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye műemlékjegyzéke. Bp. OMF., 1990. Szabó Lajos u. 5. (879)

Csorba Zoltán

1975 Miskolc irodalmi, képzőművészeti és tudományos emlékei. Miskolc, Művészeti és Propaganda Iroda, 32.

Horváth Béla–Marjalaki Kiss Lajos–Valentyin Károly

1962 Miskolc. Bp. Műszaki Könyvkiadó, 219–220.

Kovács Mihály, H.

1960 400 éves a miskolci fiúgimnázium. In: Borsodi Szemle, 4. évf. 1–2. sz. 71. (rajz)

Marjalaki Kiss Lajos

1958 Műemléki táblával ellátott miskolci házak. In: Borsodi Szemle, 2. évf. 2. sz. 72.

Szabadfalvi József, Cseri Miklós (szerk.)

1992 Miskolc és környéke. Miskolc, HOM, 25.

Újvári Andor (szerk.)

2000 Védett épületek Miskolcon. Miskolc, Miskolc mj. Város Polgármesteri Hivatala, 35.

Zelenka Pál

1883 Emléklapok a miskolczi ág. hitv. evang. anyaegyház évszázados életkönyvéből. Miskolcz, 165.

A gimnázium története

Csorba Csaba (szerk.)

1989 Miskolc középiskoláinak levéltári dokumentumai. Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár

Kovács Gábor

1895 A miskolczi ev. Ref. Főgimnázium története 2. rész. Miskolcz, Ev. Ref. Főgimnázium

Kun Miklós

1942 Miskolcz 'múltja s jelenje, tekintettel jövőjére. Miskolcz

Miskolcz város tanügye. In: Borsodmegyei Lapok, 1888. 8. évf. aug. 10. 2.

A miskolczi ág. ev. egyház... In: Borsod Miskolczi Értesítő, 1888. 22. évf. 18. sz. 3.

A miskolczi ágostai hitv. evang. algymnasium és elemi iskolák értesítője 1879–80.

1880–81. 1882–83. 1886–87. 1887–88. évről. Miskolcz

Szánthó János

1870–1879 Tudósítvány a miskolczi ág. evang. algymnasiumról az 1869–1879-iki tanévben. Miskolcz

Szebik Imre–Várhegyi Miklós

1983 A Miskolci Evangélikus Egyházközség története, 1783–1983. Miskolc, Magyarországi Evangélikus Egyház

Szendrei János

1904 Miskolcz város története, 1000–1800. 2. köt. Miskolcz, 465.

1911 Miskolcz város története, 1800–1910. 4. köt. Miskolcz, 468–479.

Zelenka Pál

1883 Emléklapok a miskolczi ág. hitv. evang. anyaegyház évszázados életkönyvéből. Miskolcz